

Chronicle

Život v štýle a štýl v Živote (Za profesorom Jozefom Mistríkom)

JÁN FINDRA

14. júla 2000, pol roka pred osemdesiatymi narodeninami, nás nečakane opustil prof. PhDr. Jozef Mistrík, DrSc. Jeho odchod nás prekvapil najmä preto, že do posledných chvíľ – tak ako počas celého svojho plodného života – bol mimoriadne aktívny a výkonný. Ako pedagóg i ako vedec. Ved' si stačí v tejto súvislosti pripomenúť jeho bibliografiu za roky 1990 – 1999: 10 knižných prác (z toho dve v reedícii, jedna v spoluautorstve), dve učebnice, 16 vedeckých štúdií, päť videokaziet o slovenčine pre cudzincov a 75 odborných a populárno-náučných článkov. Ako pedagóg do konca svojho života prednášal na Pedagogickej fakulte UK v Bratislave a na Akadémii umení v Banskej Bystrici.

V Jozefovi Mistríkovi odišiel jeden z najväčších jazykovedcov, ktorého dielo presahuje hranice Slovenska. Je pritom zaujímavé, že ako jazykovedec sa prezentoval relatívne neskoro. Najprv pôsobil ako učiteľ v rodnej Španej Doline neďaleko Banskej Bystrice, kde sa 2. februára 1921 narodil. V r. 1943 – 54 vyučoval na Obchodnej akadémii v Trenčíne a na Vyššej hospodárskej škole v Bratislave. V roku 1954 – 1960 pracoval v Štátnom stenografickom ústave v Bratislave. V tomto období publikuje prvé práce v časopise „Slovenský stenograf“, pripravuje príručky pre ľudové kurzy ruštiny a uverejňuje poznámky z oblasti jazykovej kultúry, ktoré vydal aj knižné. Zároveň – ako zrelý človek a bádateľ – študuje na Filozofickej fakulte UK v Bratislave slovenský jazyk a ruský jazyk (1954 – 58).

Jednoznačná orientácia na jazykovedu súvisí s jeho nástupom do Ústavu slovenského jazyka SAV v Bratislave (1961). Tu sa veľmi rýchlo zaradil medzi

vedúce vedecké osobnosti; neklamným dôkazom toho je aj fakt, že je spoluautorom monumentálnej *Morfológie slovenského jazyka* (1966). V tom istom roku mu vyšla tlačou aj významná syntaktická práca *Slovosled a vetosled v slovenčine*.

Hoci vedeckovýskumný záber profesora J. Mistríka je tematicky veľmi široký, predsa len dominantnou oblasťou, ku ktorej sa neustále vracal, bola stylistika. Túto výskumnú trasu vyznačujú jeho stylistiky od *Praktickej slovenskej stylistiky* (1961), *Slovenskej stylistiky* (1965) cez *Štylistiku slovenského jazyka* (1970) k *Štylistike* (1985). Tieto stylistiky vychádzajú vo viacerých vydaniach. Pritom nové vydania prinášali nové pohľady nielen v jednotlivostiach, ale aj v celkovom poňatí stylistickej problematiky. Prudký rozvoj slovenskej stylistiky od začiatku 60. rokov minulého storočia, ako aj fakt, že jej úroveň je prinajmenšom porovnateľná so situáciou vo svete, je spätý práve s menom profesora J. Mistríka. Výrečné svedectvo o tom podáva aj posledné vydanie *Štylistiky* r. 1997. Vo svojich stylistikách prof. J. Mistrík síce vychádzal z teórie funkčnej stylistiky, no tieto idey tvorivo rozvíjal, prehľboval a rozširoval o nové pohľady. Takto originálne postupne rozpracúval stylistickú systemizáciu, klasifikáciu a charakteristiku výrazových prostriedkov a najmä problematiku kompozície (tektoniky a architektoniky) textu. Štylistiku nechápal izolovane, ale včleňoval ju do širokého komunikačného a interdisciplinárneho kontextu. Uplatnenie jazykových prostriedkov a nadvetných kontextových jednotiek v texte sledoval s ohľadom na všetky relevantné vektory komunikácie.

V priamej väzbe na spomínané stylistické práce sú viaceré monografie, v ktorých rozpracoval niektoré čiastkové problémy. Osobitnú pozornosť venoval kompozícii (napr. *Kompozícia jazykového prejavu*, 1968), problematike jazyka, štýlu a textu, pričom sa zameriaval nielen na umelecké, ale aj na vecné texty. V tejto súvislosti spomeňme aspoň monografie *Exakte Typologie von Texten* (1973), *Žánre vecnej literatúry* (1975), *Štruktúra textu* (1975), *Dramatický text* (1979), *Didaktické texty* (1980), *Vektory komunikácie* (1990) a iné. Tak vo svojich stylistikách, ako aj v uvedených monografiách sa profesor J. Mistrík venoval nielen verbálnym, ale aj neverbálnym zložkám komunikácie, najmä kinetike, proxemike, vizuálnym prostriedkom a pod. Tieto jeho výklady sú v mnohom inšpirujúce aj pre príbuzné vedné disciplíny, textovú syntax, teóriu verbálnej komunikácie, pragmalingvistiku i sociolingvistiku.

Profesor J. Mistrík rozširoval lingvoštylistické výskumy o nové témy i o nové metódy. Výrazne sa zaslúžil o uplatňovanie metód matematickej štatistiky, ktoré využíval už aj v spomínaných prácach. Sem treba priradiť i jeho slovníky (*Frek-*

vencia slov v slovenčine, 1969; *Retrográdny slovník*, 1976; *Frekvencia tvarov a konštrukcii v slovenčine*, 1985).

Mnoho času a energie venoval nielen interpretácii umeleckých textov, ale aj ich zvukovej realizácii. Teoreticko-metodologickú a didaktickú problematiku umeleckého prednesu rozviedol v desiatich knižných publikáciách. Zásadným spôsobom sa podieľal na vysokej úrovni recitačného umenia na Slovensku. Teoretickú hodnotu i praktický dosah majú jeho štúdie a monografie z oblasti rétoriky, ako aj populárno-náučné práce orientované na oblasť jazykovej kultúry (napr. *Slovenčina pre každého*, 1967; *Rýchle čítanie*, 1980; *Abeceda sekretárky*, 1968; *Jazyk v administratíve*, 1974, a predovšetkým *Jazyk a reč*, 1984 atď.). Nezabúdala ani na transformáciu teoretických poznatkov do didaktického systému, o čom svedčí viacero vysokoškolských a stredoškolských učebníc.

Obrovský kus práce vykonal profesor J. Mistrík v organizačnej oblasti. V spolupráci s prof. E. Paulinym sa podieľal na organizačno-koncepčnom zabezpečení výskumu mestskej reči v polovici šesťdesiatych rokov. Dvadsať rokov bol riaditeľom Letnej školy slovenského jazyka a kultúry. Jeho zásluhou sa prednášky z tohto významného medzinárodného podujatia každoročne vydávajú v zborníkoch *Studia Academica Slovaca* (doteraz 29 zväzkov). Popri tom vydal pre cudzincov študujúcich v letnej škole viacero učebníc slovenského jazyka. Tri obdobia bol predsedom Slovenskej jazykovednej spoločnosti SAV; aj tu založil tradíciu vydávania „Zápisníka slovenského jazykovedca“. Bohatá je i jeho redakčná činnosť. Ako hlavný autor, editor a redaktor pripravil do tlače takmer štyri desiatky titulov. Za všetky uved'eme aspoň základné dielo slovenskej lingvistiky *Encyklopédie jazykovedy* (1993), ktoré spracoval ako vedúci autorského kolektívu.

Vedecko-výskumná, publikačná, pedagogická, organizátorská a kultúrno - spoločenská činnosť profesora Jozefa Mistríka vzbudzuje zaslúžený obdiv a úctu. Zarad'uje ho medzi vedúce osobnosti slovenskej jazykovedy a kultúry. Jeho monumentálne jazykovedné dielo sa uzavrelo, no svojou bádateľskou podnetnosťou, myšlienkovou šírkou a hĺbkou, ako aj novým, nekonvenčným pohľadom na mnohé jazykovedné otázky zostáva otvorené ako stimul a inšpirácia i pre ďalšie generácie jazykovedcov.

Práve preto je odchod profesora Jozefa Mistríka nenahraditeľnou stratou nielen pre slovenskú jazykovedu.

Češť jeho pamiatke!